

УДК 327(410:4-6ЄС)

DOI 10.32782/2312-1815/2024-17-7

Василь Климончук

ORCID: 0000-0002-0257-3481

Оксана Липчук

ORCID: 0000-0002-1880-6761

ПЕРЕМОВИНИ БРЮССЕЛЬ – ЛОНДОН У КОНТЕКСТІ ПАРТІЙНО-ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ ЩОДО БРЕКСІТУ (2013 – ЧЕРВЕНЬ 2016 РР.)

У статті крізь призму партійно-політичного дискурсу розглядаються перемовини між Великою Британією та Європейським Союзом напередодні референдуму 23 червня 2016 р. щодо Брексіту. Ключову роль у цих процесах відіграв лідер консерваторів та прем'єр-міністр Великої Британії Девід Кемерон. Реконструйована теза і хронологія розгортання суспільно-політичного дискурсу щодо проведення референдуму: травневий 2012 р. саміт НАТО, де прем'єр і деякі члени Уряду чи не вперше обговорили ідею проведення референдуму як поступки крила євроскептиків Консервативної партії; безуспішні ініціативи її депутатів, які у приватному порядку в червні 2012 р. та листопаді 2013 р. вносили до Палати громад законопроекти щодо перегляду умов членства Сполученого Королівства у ЄС та виходу країни з його складу; знакова промова 23 січня 2013 р. Д. Кемерона у Bloomberg; оприлюднений Консервативною партією 14 травня 2013 р. законопроект, який визначав час проведення референдуму та формування питання, яке виносилося на голосування; «альтернативний» до нього законопроект про референдум консерватора Боба Ніла тощо.

Показано ставлення консервативної, лейбористської, ліберально-демократичної партій, Партії незалежності Сполученого Королівства, партії Зелених, Демократичної юніоністської партії щодо референдуму з Брексіту та результати їхньої участі у виборах до Європарламенту 2014 р. На такому тлі відстежується перебіг перемовин між Лондоном і Брюсселем щодо перегляду умов членства Великої Британії у Європейському Союзі, які стосувалися проблеми міграції, лібералізації Єдиного ринку, відновлення суверенних прав Великої Британії, її виключення з політичного процесу щодо досягнення «найтіснішого союзу» між країнами – членами ЄС тощо. Виходячи з дій та висловлювань Д. Кемерона, обґрунтовується ключова теза дослідження: якби перемовин між Лондоном і Брюсселем щодо перегляду статусу та становища Великої Британії у Євросоюзі виявилися успішними і вона отримала реальні поступки, то результати референдуму 23 червня 2016 р., на якому 51,9% британців проголосували за вихід країни з ЄС, могли бути іншими.

Ключові слова: Брексіт, Велика Британія, Девід Кемерон, референдум 23 червня 2016 р., Консервативна партія.

Вступ. Історія не знає умовного способу, тож політичні події минулого сприймаємо та оцінюємо як dokonані факти. В іншому разі поринаємо у штучні конструкції, удаємося до необґрунтованих інтерпретацій, конспірології... Із таких позицій підходимо до осмислення феномену Брексіту. Доконаним фактом стали результати пов'язаного з ним референдуму 23 червня 2016 р., на якому 51,9% виборців проголосували за вихід Великої Британії з Європейського Союзу.

Проблема Брексіту стала предметом широкого міждисциплінарного дискурсу. Його важливий напрям презентують студії проставлення Сполученого Королівства до Об'єднаної Європи та умови перебування і виходу зі складу Європейського Союзу (Р. Айзік, А. Грубінко, Х. Демієн, Т. Кандуба, В. Крушинський, В. Копійка, Г. Лаліч-Крстін, К. Мейхью, Н. Силашкі, С. Хінде, Т. Шинкаренко, Н. Яковенко та ін.). Їхній аналіз виявив, що в рецепції українських

науковців недооцінюється значення перемовин між Лондоном і Брюсселем як реального значущого чинника, який справив вагомий вплив як на сам факт проведення референдуму, так і на його результати.

Щоб обґрунтувати означену позицію, ці перемовини слід розглядати в контексті загального партійно-політичного дискурсу (2013 – червень 2016 рр.), а також у ширшій історичній ретроспективі. Сполучене Королівство 1 січня 1973 р. стало державою – членом Європейського економічного співтовариства як попередника ЄС. Ця подія активізувала полеміку всередині країни щодо стосунків з Об'єднаною Європою. Її наслідком стало проведення 5 червня 1975 р. першого референдуму, на якому 67,2% британців проголосували за те, щоб країна залишилася членом Співтовариств [26].

Упродовж наступних років поглиблення європейської інтеграції парламент Великої Британії ратифікував усі основні угоди щодо членства країни у ЄС. На такому тлі проблема стосунків із ЄС стала важливим складником діяльності політичних партій, істотно впливала на їхні внутрішні стосунки, рейтинги тощо.

Результати та обговорення. Глобальна фінансово-економічна криза 2008–2009 рр. вчергове актуалізувала проблему відносин Сполученого Королівства з ЄС, яка за наступного десятиліття стала предметом гострого суспільно-політичного дискурсу в країні. Однією з ключових фігур, що задавала тон цьому процесу, виступав Девід Кемерон, лідер Консервативної партії (2005–2016 рр.) та прем'єр-міністр Великої Британії (із 11 травня 2010 до 13 липня 2016 р.). Слід визнати, що попри всю складність, суперечливість цього дискурсу та необхідність шукати компроміси між таборами євроскептиків і єврооптимістів, зокрема всередині партії, Д. Кемерон залишався твердим, послідовним і відкритим у своїх поглядах і діях. На його переконання, Сполучене Королівство мало залишитися членом ЄС, але стосунки між ними слід було змінити шляхом перемовин та повернення Британії суверенних прав і свободи у розв'язанні внутрішніх суспільних питань. Додержуючись цієї принципової позиції, Д. Кемерон намагався за будь-яку ціну зберегти внутрішню партійну єдність, тому був змушений іти на постійні поступки її більш активному, агресивному крилу євроскептиків, які виражали інтереси значної частини членів партії та електорату.

В українських політичних та історичних студіях фактично не фігурує така подія, як травневий 2012 р. саміт НАТО, де прем'єр Девід Кемерон, міністр закордонних справ Вільям Хейг і Ед Ллевелін чи не вперше обговорили ідею проведення референдуму щодо членства Британії у ЄС як поступки для «активного крила євроскептиків» Консервативної партії, щоб забезпечити її від розколу. Згодом цю «піцерійну зустріч» в аеропорту О'Хара журналісти назвали «доленосною», бо саме вона дала «неофіційний старт Брексіту» [6]. Погоджуючись із таким твердженням, беремо цю зустріч за символічну точку, від якої відстежуємо генезу референдуму щодо Брексіту крізь призму перемовин між Лондоном та Брюсселем щодо членства Великої Британії у Європейському Союзі та стосунків між ними.

Помітний вплив на цей процес справила низка ініціатив депутатів-євроскептиків Консервативної партії, які попри невдачі вивели це питання на рівень тривких парламентських дебатів. Першою з них став законопроект приватного члена (Private member's bill – публічні законопроекти, які подавали члени парламенту та лорди, не будучи міністрами уряду), внесений 20 червня 2012 р. Дугласом Карсвеллом до Палати громад. Його положення передбачали припинення членства Сполученого Королівства у ЄС та скасування Акту про Європейські співтовариства 1972 р. без зобов'язань щодо проведення будь-якого референдуму. Його відхилили 26 жовтня 2012 р. після коротких дебатів у другому читанні [13].

Така ж доля спіткала і поданий у приватному порядку 22 листопада 2013 р. депутатом-консерватором Джеймсом Вортоном до Палати громад законопроект, який зобов'язував Уряд провести референдум щодо подальшого членства Великої Британії у ЄС до кінця

2017 р. [2]. Він пройшов усі етапи обговорення, але був заблокований у Палаті лордів на початку 2014 р.

Паралельно із цими ініціативами депутатів, які представляли крило «твердих» євроскептиків Консервативної партії, просувалася позиція її лідера та прем'єр-міністра Д. Кемерона, який вимушено дослухатися до їх сентименту, щоб зберегти внутрішньопартійну єдність та прихильність значного числа виборців, але ідейно залишався єврооптимістом. Чимало дослідників небезпідставно за вихідну подію, яка дала неофіційний старт кампанії з організації референдуму щодо Брекситу, вважають знакову промову 23 січня 2013 р. Д. Кемерона у Bloomberg. Прем'єр пообіцяв, що у разі перемоги консерваторів на національних виборах 2015 р. Уряд вимагатиме більш сприятливих умов для членства Великої Британії у ЄС. А референдум із цього питання відбудеться, якщо такі перемовини не дадуть бажаних наслідків [18].

Такі заяви та подальші дії відповідали виборчій стратегії консерваторів, які хотіли використати дражливу проблему стосунків між Британією та ЄС таким штибом, щоб задовольнити очікування як анти-, так і проєвропейські налаштованих виборців. Про це свідчить і оприлюднений Консервативною партією 14 травня 2013 р. законопроект, у якому йшлося про те, що на референдумі, який має відбутися не пізніше 31 грудня 2017 р., виборцям поставлять питання: «Чи вважаєте ви, що Сполучене Королівство має залишатися членом Європейського Союзу?». При цьому Д. Кемерон заявив, що лише його партія пропонує «чіткий вибір» щодо майбутнього Сполученого Королівства, позаяк «ліберал-демократи та лейбористи не бажають прислухатися до громадськості щодо цього питання». Варто погодитися з політичним оглядачем BBC News, який оцінив цей виступ як символічний та спрямований на запевнення виборців і членів парламенту про те, що консерватори в разі перемоги на наступних виборах виконають «Блумберзьку обіцянку» прем'єра дати можливість громадськості висловитися «щодо майбутнього Британії в Європі» [5].

Законопроект очікувано пройшов усі процедурні читання в Палаті общин, але в грудні 2013 р. був заблокований у Палаті лордів (Rigby, Pickard, 2014). Щоб урятувати його долю та зміцнити реноме партії, 12 червня 2014 р. консерватор Боб Ніл подав до Палати общин як «альтернативний» (насправді майже ідентичний) законопроект про референдум (EU referendum bill likely after Bob Neill, 2014). Після першого обговорення 17 жовтня його передали на розгляд Комітету з громадських слухань. Утім, і ця спроба не мала успіху: робота Палати общин була паралізована через обговорення фінансових питань, тож він так і не потрапив на розгляд парламенту до його розпуску 27 березня 2015 р. [21].

Із наближенням парламентських виборців проблема стосунків між Великою Британією та ЄС набирала дедалі більшого суспільного резонансу. Опитування громадської думки свідчили, що питання референдуму із цього приводу є актуальним і значущим для більшості громадян. Тому політичні партії вибудовували свої стратегії щодо його розв'язання.

Керована у 2010–2015 рр. Мілі Бендом Лейбористська партія, як і її головний конкурент в особі консерваторів, не мала чіткої однозначної позиції щодо референдуму, тож продовжувала заявляти, що не підтримуватиме його проведення, доки внаслідок перемовин між Британією та ЄС не будуть з'ясовані всі спірні моменти щодо розподілу повноважень. Це не заважало критикувати позицію Д. Кемерона щодо референдуму, яка «реально небезпечна» для робочих місць і бізнесу. У бізнес-маніфесті лейбористів містилася обіцянка, що у разі перемоги на виборах вони «повернуть Великій Британії лідерську роль у ЄС» [8].

Таку ж «обережну» (пак, двоїсту) позицію займали ліберальні демократи. Оприлюднюючи 15 квітня 2015 р. свій виборчий маніфест, вони як «молодший партнер у коаліції з консерваторами» заявили, що серед «п'яти пріоритетних сфер, які не підлягають обговоренню у майбутніх коаліційних переговорах», питання щодо проведення референдуму про відносини з ЄС немає. Лібдеми натякали, що не вважають європейську стратегію лідера консерваторів

«мудрою», але підтримають законопроект про референдум у «дещо зміненій версії», адже припинення членства у ЄС стане «серйозним ризиком для економічної стабільності Британії» [14].

Між тим Д. Кемерон як прем'єр-міністр та очільник правлячої партії поряд із популяризацією своєї програми з перегляду членства Британії у ЄС удався до практичних кроків щодо її реалізації. В опублікованій напередодні травневих 2014 р. виборів до Європарламенту статті в Telegraph він виклав «сім ключових позицій», із яких велися перемовини з Брюсселем щодо змін у відносинах Сполученого Королівства з ЄС. Вони стосувалися: 1) отримання прав на здійснення додаткового імміграційного контролю щодо нових громадян країн – членів ЄС, які прибувають до Британії; 2) посилення імміграційних правил для громадян ЄС, які вже мешкають у країні; 3) посилення прав і повноважень національних парламентів щодо накладання колективного вето на запропоновані Брюсселем закони ЄС; 4) перегляду чинних та укладання нових угод про вільну торгівлю і зменшення «бюрократії» (регуляторної політики) для бізнесу; 5) зменшення впливу Європейського суду з прав людини на британську поліцію та суди; 6) передачі частини повноважень керівних органів ЄС його державам-членам; 7) відмови Британії від політики ЄС щодо «подальшого тіснішого союзу» [23].

Висуваючи ці цілі, Д. Кемерон, на думку політичного оглядача BBC News, переслідував дві основні цілі: тактичну – підняти рейтинг партії напередодні виборів до Європарламенту та стратегічну – досягнувши успіхів під час серії перемовин з іншими лідерами ЄС, посилити позиції консерваторів та Уряду на парламентських перегонах 2015 р. та в разі переобрання на посаду прем'єра оголосити референдум й нарешті остаточно розв'язати цю проблему [23].

Утім, уже за кілька місяців з'ясувалося, що принаймні першої цілі досягнути не вдалося. Завдяки чіткій і послідовній підтримці позиції щодо виходу Великої Британії з ЄС феноменального успіху на травневих 2014 р. виборах до Європарламенту досягла очолювана Найджелем Фараджем Партія незалежності Сполученого Королівства (ПНСК): 27,5% голосів, 23 депутатських місця, покращення результату +10). Тоді як у лейбористів ці показники становили 25,5%/23/+7; у консерваторів, які зазнали найбільшої поразки, – 23,94%/18/-7; у Партії зелених – 7,87%/3/+1; у ліберальних демократів – 6,87%/1/+9 [16]. Ці результати справили враження на політичних опонентів ПНСК та змусили їх переглядати свої ставлення, риторику в питанні щодо членства Британії у ЄС.

Це стосується і Партії зелених. Уважаючи референдум про членство Великої Британії у ЄС «життєво важливою справою» для «створення більш демократичної та підзвітної Європи», їхня депутатка Керолайн Лукас під час обговорення у парламенті законопроектів консерваторів щодо його проведення закликала Брюссель до здійснення «радикальної реформи ЄС», щоб дати державам-членам більше контролю над своїми економіками. Від імені партії вона заявила, що «підтримує референдум про наше членство в ЄС як прихильниця демократії, а не противниця ЄС». Євросоюз «має потенціал робити наші економіки більш стійкими, сприяти розвитку демократії і прав людини в усьому світі», тому повинен змінюватися, відмовитися він конкуренції й поставити у центр діяльності «справжнє співробітництво та екологічну стійкість» [28].

Серед партій «другого ешелону» чіткої послідовної позиції щодо стосунків Британії з ЄС додержувалася Демократична юніоністська партія (ДУП), яка презентувала себе як захисниця британських цінностей та протестантської культури. В оприлюдненому 6 травня 2014 р. маніфесті щодо виборів до європейських і місцевих органів влади стверджувалося, що ДУП підтримує Брексіт та ідею референдуму, який має змінити відносини Сполученого Королівства з Європою. Але це питання не головне у британській політиці. яка повинна зосереджуватися на розв'язанні соціально-економічних проблеми британців та захисті їхніх прав й ідентичності [7].

Після того як на травневих 2015 р. загальнонаціональних виборах Консервативна партія знову отримала більшість місць у Палаті громад, Д. Кемерон підтвердив зафіксоване у її

виборчому маніфесті зобов'язання провести референдум щодо членства Великої Британії у ЄС до кінця 2017 р. після «переговорів про врегулювання» відносин між обома сторонами [24]. Однак у мас-медіа бракувало інформації із цього питання, а принагідні, невиразні коментарі прем'єра лише породжували чутки, домисли, інсинуації.

Щоб розвіяти їх, 10 листопада 2015 р., тобто фактично через півтора року після згаданого березневого 2014 р. виступу в Telegraph, Д. Кемерон оприлюднив «чотири ключові точки», щодо яких точилися гострі дебати на перемовинах. Вони стосувалися питань економічного незалежнення (Лондон вимагав визнати, що закони Євросони не обов'язкові для членів ЄС, які не входять до неї, щоб не мати зобов'язань рятувати проблемні економіки); лібералізації (надання більших прав) учасникам Єдиного ринку та зменшення регуляторної політики для бізнесу; відновлення суверенних прав Великої Британії, що передбачало її правове виключення з процесу досягнення «найтіснішого союзу» між країнами – членами ЄС та надання національним парламентам права накладати колективне вето на запропоновані закони ЄС; урегулювання «питання імміграції», щоб громадяни ЄС, які прибуватимуть до Великої Британії на роботу, не мали права на соціальне житло і соціальні пільги, доки не пропрацюють чотири роки в країні. Не вдаючись до подробиць перебігу перемовин та статусу його учасників, Д. Кемерон давав розуміння, що вони ведуться на «найвищому рівні» за участі експертів. Утім, жодна зі сторін допоки не виявляє готовності до компромісу із цих принципових питань [25].

Хоча офіційно агітаційна кампанія з проведення референдуму з Брексіту проходила з 15 квітня по 23 червня 2016 р., фактично вже після травневих 2015 р. національних виборів питання відносин і членства у ЄС стало одним із ключових у публічній політиці Великої Британії. Для зміцнення та просування своїх позицій і цілей політичні партії створювали та підтримували різні громадські організації, зокрема «Британія сильніша в Європі» (Britain Stronger in Europe) та «Голосуй Вийти» (Vote Leave), які офіційно представляли табори «Залишитися» та «Вийти», а також намагалися залучити на свій бік профспілки, засоби масової інформації, авторитетних діячів, селебріті, представників бізнесу і громадських організацій тощо.

Утім, з нашого погляду, важливим, можливо, вирішальним, чинником, який зумовив результати референдуму, були результати перемовин між Лондоном і Брюсселем щодо перегляду статусу і становища Великої Британії у Євросоюзі. На думку британських політологів, згадані вище та вчергове оприлюднені у дещо зміненому вигляді в лютому 2016 р. умови і вимоги Лондона не були «фундаментальними і принциповими» для обох сторін, хоча видавалися «важливими» для багатьох британців. Тому вони ставали предметом «спекуляцій» та постійно оскаржувалися, що унеможливлювало досягнення компромісу [15].

Поступки Брюсселя видавалися Лондону недостатніми, половинчастими. Було погоджено деякі обмеження пільг щодо роботи іммігрантів із ЄС, але вони мали застосовуватися за «ковзною шкалою», тобто впродовж чотирьох років, і стосуватимуться лише нових «прибульців». Виплати допомоги на дітей мали визначатися за складною і суперечливою процедурою співставлення вартості життя в Британії та інших країнах ЄС. Щодо збереження суверенітету Сполученого Королівства очільники ЄС запевнили, що від нього не вимагатимуть участі у «щодалі тіснішому союзі», але якщо це «відповідатиме чинному законодавству ЄС» [15].

Принципову вимогу Лондона дозволити національним парламентам накладати вето на ухвалення законів ЄС знівелювали в такий спосіб: дозволити національним парламентам колективно виступати проти запропонованих законів ЄС, але в цьому разі Європейська Рада переглядає пропозицію та приймає остаточне рішення. Поступки щодо скасування дискримінаційних правил для країн, які не є членами Євросони, та обмеження соціальних пільг мігрантів були настільки незначними, що фактично означали ігнорування вимог Британії [3].

У цих перемовинах принциповим, а з погляду на результати референдуму одним із вирішальних, стало питання міграції. Лідери ЄС запропонували Д. Кемерону т. зв. «аварійне

гальмо» (emergency brake), яке дало змогу Великій Британії відмовляти у соціальних виплатах новим іммігрантам упродовж перших чотирьох років після їх прибуття. Утім, прийняття відповідної ухвали затягнулося до референдуму про Брексіт, тож вона втратила сенс [22].

Через місяць після його проведення, згідно зі свідченням кореспондента Financial Times, Д. Кемерон зізнався, що «міг уникнути Брексіту, якби європейські лідери дозволили контролювати міграцію» [17]. Утім, лідери ЄС зайняли жорстку позицію. Зокрема, Ангела Меркель із трибуни німецького парламенту заявила: «Якщо ви хочете мати вільний доступ до єдиного ринку, то повинні прийняти фундаментальні європейські права та зобов'язання, які з нього випливають. Це стосується Великої Британії такою ж мірою, як і будь-якої іншої країни – члена ЄС» [27].

Дослідники Брексіту недооцінюють (омінають увагою) законодавчий акт про проведення референдуму, тож детальніше з'ясуємо цю проблему. Питання про референдум щодо членства Британії у ЄС стало одним із головних «у першій консервативній королівській промові за майже два десятиліття» (in the first Conservative Queen's Speech in nearly two decades) 27 травня 2015 р. Поряд з умовами і наслідками цього акту Єлизавета II зазначила, що він має відбутися «до кінця 2017 р.» [19].

Утім, переданий відразу після травневих 2015 р. виборів до Палати громад законопроект про референдум щодо Європейського Союзу 2015–16 (European Union Referendum Bill 2015–16) був ухвалений доволі швидко. У першому читанні він пройшов без обговорення, а в другому читанні 9 червня 2015 р. за нього проголосувало 544 депутати проти 53. Така одностайність зумовлювалася зміною позиції лейбористів, які перед загальними виборами виступали проти ідеї референдуму, бо вважали, що це «дестабілізує ситуацію». Але після них змінили думку на протилежну: непроведення референдуму дестабілізуватиме внутрішню напругу в країні. Виконуючий обов'язки голови партії Гаррієт Герман підтримав ідею проведення референдуму до 2017 р. У твердій опозиції залишилася лише Шотландська національна партія. Ухвалений документ передбачав «проведення референдуму в Сполученому Королівстві та Гібралтарі щодо того, чи слід Сполученому Королівству залишатися членом Європейського Союзу» [12].

У розгорнутому аналітичному коментарі BBC News представлено позицію лідерів різних політсил щодо ухваленого акту та референдуму з Брексіту загалом. Концептуальну позицію консерваторів висловив міністр закордонних справ Філіп Хаммонд: Британія вже проводила референдуми з різних доленосних питань, але цілому «поколінню» відмовляли в голосуванні щодо місця Сполученого Королівства в Європі... тепер громадськість має сказати «останнє слово»; «потрібна фундаментальна зміна того, як працює ЄС. Зараз це союз, який має в основі Євронону з 19 членів, які тісніше інтегруватимуться разом... Потрібно чітко визнання того, що країни, які не є частиною цього ядра, не потребують ще тіснішого союзу.... Ми очікуємо, що зможемо домовитися про нову угоду... яку потім винесемо референдум» [10].

Візію лейбористів озвучив тіньовий міністр закордонних справ Гіларі Бенн: партія проведитиме рішучу кампанію за те, щоб Сполучене Королівство залишилося частиною ЄС. Він розкритикував непослідовну політику уряду і консерваторів у цій справі як «повний безлад», адже вони не можуть чітко визначитися ні щодо перебування Британії у Європейському Союзі, ні щодо характеру стосунків між ними [9].

Гадаємо, така одностайність парламентарів щодо цього законодавчого акту має глибший політичний підтекст. Спираючись на досвід проведених у 1997 і 1998 рр. референдумів у Шотландії, Вельсі та Північній Ірландії, текст документа був розроблений таким чином, щоб прозвучати думку електорату щодо членства країни в ЄС. При цьому він не містив жодних вимог до Уряду щодо виконання результатів референдуму, та й британське законодавство не давало відповідних конституційних повноважень. Урешті, уже після проведення самого референдуму Високий суд підтвердив, що його результати не є юридично обов'язковими для імплементації

через конституційні принципи парламентського суверенітету та представницької демократії, а чинне законодавство, яке санкціонує його проведення, не містить чітких положень про протилежне [1].

Ще одним важливим правовим питанням кампанії з проведення референдуму стало формулювання винесеного на нього питання. Уперше воно актуалізувалося під час підготовки згаданого законопроекту до третього читання. Після коротких, але емоційних дебатів у вересні 2015 р. Уряд зійшовся на такому варіанті тексту бюлетеня: «Велика Британія має залишатися членом Європейського Союзу чи вийти з Європейського Союзу? (відповідь на питання позначити одинарним X)». Закиди у маніпулюванні громадською думкою із цього приводу припинилися після відповідної ухвали Виборчої комісії: за думкою експертів, винесене формулювання «є чітким і зрозумілим для виборців... найбільш нейтральним з усієї низки варіантів... розглянутих і перевічених» [20].

Важливим аспектом суспільно-політичного дискурсу залишалося питання щодо дати проведення референдуму. Спершу з подачі Д. Кемерона переважала позиція, що він має відбутися до кінця 2017 р. За це виступали і перші міністри Північної Ірландії, Шотландії та Вельсу, які в листі прем'єра від 3 лютого 2016 р. звернулися з проханням перенести референдум, позаяк у травні у них мали відбутися місцеві вибори [4].

Утім, прем'єр, який окрім інших міркувань сподівався, що «прискорення часу проведення референдуму» зробить позицію Брюсселю більш поступливою, наполіг на даті 23 червня 2016 р., і вона була зафіксована в ухваленому парламентом 22 лютого 2016 р. Закону про референдум щодо Європейського Союзу. В історичному зверненні 20 лютого 2016 р. він прояснив ситуацію з трьох принципових питань: Уряд «офіційно рекомендуватиме британському народу залишатися членом реформованого Європейського Союзу»; 22 лютого офіційно починається кампанія з проведення референдуму; міністри «мають право проводити передвиборчу кампанію на будь-якому боці, що є рідкісним винятком із колективної відповідальності кабінету міністрів» [11].

Висновки. Отже, перемовини між Лондоном та Брюсселем стали одним із важливих складників партійно-політичного дискурсу відносин і членства Великої Британії у Європейському Союзі напередодні референдуму 23 червня 2016 р. Ключову роль у цих процесах відігравав лідер консерваторів та прем'єр-міністр Великої Британії Д. Кемерон. Виходячи з реконструйованої генези і хронології розгортання цього партійно-політичного дискурсу та дій, позиції, зізнань Д. Кемерона, маємо обґрунтовані підстави стверджувати: якби ці перемовини виявилися успішними й очільники ЄС пішли б на реальні поступки Лондону, то результати референдуму 23 червня 2016 р., на якому 51,9% британців проголосували за вихід країни з ЄС, могли бути іншими.

Література:

1. Brexit Judgment: R Miller v Secretary of State for Exiting the European Union EWHC 2768 (Admin). URL: <https://patentblog.kluweriplaw.com/2016/11/14/brexit-judgment-r-miller-v-secretary-of-state-for-exiting-the-european-union-2016-ewhc-2768-admin/>
2. Commons Private Members' Bills: 22 November 2013. UK Parliament. 2013. 22 November. URL: <https://www.parliament.uk/business/news/news-by-year/2013/november-/commons-private-members-bills-22-november-2013-/>
3. Craig P. Explaining the EU deal: the UK and the eurozone. *Full fact*. 2016. 22 February. URL: <https://fullfact.org/europe/explaining-eu-deal-uk-and-eurozone/>
4. Cowburn A. EU referendum: David Cameron dismisses ruling June out for vote. *Independent*. 2016. 3 February URL: <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/eu-referendum-first-ministers-of-scotland-wales-and-northern-ireland-write-to-david-cameron-opposing-june-vote-a6850816.html>

5. David Cameron: EU referendum bill shows only Tories listen. *BBC News*. 2013. 14 May. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-22530655>
6. Fateful O'Hare Airport pizza meeting sealed Brexit vote deal. *Chicago Tribune*. 2016. 24 June. URL: <https://www.chicagotribune.com/2016/06/24/fateful-ohare-airport-pizza-meeting-sealed-brexit-vote-deal-british-media/>
7. Gordon G.DUP launches European and local government election manifesto. *BBC News*. 2014. 6 May. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-27296211>
8. Ed Miliband emphasised the importance of reducing the productivity gap. *BBC News*. 2015. 30 March. URL: <https://www.bbc.com/news/election-2015-32114191>
9. EU referendum bill likely after Bob Neill comes third in backbench ballot. *The Guardian*. 2014. 12 June. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2014/jun/12/eu-referendum-bob-neill-private-members-bill-ballot>
10. EU referendum: MPs support plan for say on Europe. *BBC News*. 2015. 9 June. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-33067157>
11. EU referendum: Cameron sets June date for UK vote. *BBC News*. 20 February 2016. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-35621079>
12. European Union Referendum Bill 2015-16. URL: <http://services.parliament.uk/bills/201516/europeanunionreferendum.html>
13. MPs debate case for UK pulling out of European Union. *BBC News*. 2012. 26 October. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-20085437>
14. James W. Liberal Democrats hint URL: Cameron's EU referendum plan negotiable. *Reuters*. 2015. 15 April. <https://uk.news.yahoo.com/eyeing-kingmaker-role-lib-dems-pitch-manifesto-centre-062455891--business.html?>
15. McKinney, C. J. Explaining the EU deal: an introduction. Full Fact. 2016. 22 February. URL: <https://fullfact.org/europe/explaining-eu-deal-introduction/>
16. Parker, G. Cameron pins Brexit on EU failure to grant UK brake on migration». *Financial Times*. 2016. 24 July. URL: <https://www.ft.com/content/3901dd48-3cee-11e6-9f2c-36b487ebd80a>
17. Parker, G. Stacey, K. Ukip and Front National lead populist earthquake». *Financial Times*. 2014. 26 May. URL: <https://www.ft.com/content/aad578e8-e463-11e3-a73a-00144feabdc0>
18. Prime Minister David Cameron discussed the future of the European Union at Bloomberg. 23 January 2013. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/eu-speech-at-bloomberg>
19. Queen's Speech: EU referendum, tax freeze and right-to-buy. *BBC News*. 2015. 27 May. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-32894214>
20. Referendum on membership of the European Union. Assessment of the Electoral Commission on the proposed referendum question. September 2015. URL: <https://patentblog.kluweriplaw.com/2016/11/14/brexit-judgment-r-miller-v-secretary-of-state-for-exiting-the-european-union-2016-ewhc-2768-admin/>
21. Rigby E. Pickard, J. EU referendum bill blocked in Lords. *Financial Times* 2014. 31 January. URL: <https://www.ft.com/content/fbad2f36-8a95-11e3-9c29-00144feab7de>
22. Rogers I. The inside story of how David Cameron drove Britain to Brexit. *Prospect*. 2017. 25 November. URL: <https://www.prospectmagazine.co.uk/politics/45391/the-inside-story-of-how-david-cameron-drove-britain-to-brexit?>
23. Tim, R. David Cameron: my seven targets for a new EU. *The Daily Telegraph*. 2014. 15 March. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/newstopics/eureferendum/10700610/David-Cameron-my-seven-targets-for-a-new-EU.html>
24. The Conservative Party Manifesto 2015. URL: <https://www.theresavilliers.co.uk/sites/www.theresavilliers.co.uk/files/conservativemanifesto2015.pdf>
25. The four key points from David Cameron's EU letter. *BBC News*. 2015. 10 November. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-34779250>
26. True stories of the 1975 EEC Referendum, 1975 *OpenLearn*/. URL: <https://www.open.edu/openlearn/people-politics-law/politics-policy-people/politics/true-stories-the-1975-eec-referendum>

27. Woodcock A. Cameron warns EU immigration rules could threaten UK trade deal. *The Independent*. 2016. 28 June. URL: <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/immigration-fears-caused-brexit-vote-david-cameron-tells-brussels-a7108516.html>

28. Yes to an EU Referendum: Green MP calls for chance to build a better Europe. 2014. URL: <http://www.greenparty.org.uk/news/yes-to-an-eu-referendum-green-mp-calls-for-chance-to-build-a-better-europe.html>.

References:

1. Brexit Judgment (2016): R Miller v Secretary of State for Exiting the European Union EWHC 2768 (Admin). URL: <https://patentblog.kluweriplaw.com/2016/11/14/brexit-judgment-r-miller-v-secretary-of-state-for-exiting-the-european-union-2016-ewhc-2768-admin/>

2. Commons Private Members' Bills (2013) *UK Parliament*. 2013 22 November. URL: <https://www.parliament.uk/business/news/news-by-year/2013/november-/commons-private-members-bills-22-november-2013-/>

3. Craig P. (2016) Explaining the EU deal: the UK and the eurozone. Full fact.. 22 February. URL: <https://fullfact.org/europe/explaining-eu-deal-uk-and-eurozone/>

4. Cowburn A. (2016) EU referendum: David Cameron dismisses ruling June out for vote. *Independent*. 3 February URL: <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/eu-referendum-first-ministers-of-scotland-wales-and-northern-ireland-write-to-david-cameron-opposing-june-vote-a6850816.html>.

5. David Cameron (2013): EU referendum bill shows only Tories listen. *BBC News*. 14 May. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-22530655>

6. Fateful O'Hare Airport pizza meeting sealed Brexit vote deal (2016) *Chicago Tribune*. 24 June URL: <https://www.chicagotribune.com/2016/06/24/fateful-ohare-airport-pizza-meeting-sealed-brexit-vote-deal-british-media/>

7. Gordon G. (2014) DUP launches European and local government election manifesto. *BBC News*. 6 May URL: <https://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-27296211>

8. Ed Miliband emphasised the importance of reducing the productivity gap (2015). *BBC News*. 30 March. URL: <https://www.bbc.com/news/election-2015-32114191>

9. EU referendum bill likely after Bob Neill comes third in backbench ballot (2014) *The Guardian*. 12 June. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2014/jun/12/eu-referendum-bob-neill-private-members-bill-ballot>.

10. EU referendum: MPs support plan for say on Europe (2015) *BBC News*. 9 June. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-33067157>

11. EU referendum: Cameron sets June date for UK vote (2016) *BBC News*. 20 February. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-35621079>.

12. European Union Referendum Bill 2015-16. URL: <http://services.parliament.uk/bills/201516/europeanunionreferendum.html>

13. MPs debate case for UK pulling out of European Union (2012) *BBC News*.. 26 October. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-20085437>

14. James, W. (2015) Liberal Democrats hint URL: Cameron's EU referendum plan negotiable. *Reuters*. 15 April. <https://uk.news.yahoo.com/eyeing-kingmaker-role-lib-dems-pitch-manifesto-centre-062455891--business.html?>

15. McKinney, C. J. (2016). Explaining the EU deal: an introduction. *Full Fact*. 22 February. URL: <https://fullfact.org/europe/explaining-eu-deal-introduction/>

16. Parker, G. (2016). Cameron pins Brexit on EU failure to grant UK brake on migration. *Financial Times*. 24 July. URL: <https://www.ft.com/content/3901dd48-3cee-11e6-9f2c-36b487ebd80a>

17. Parker, G. Stacey, K. (2014) Ukip and Front National lead populist earthquake. *Financial Times*. 26 May. URL: <https://www.ft.com/content/aad578e8-e463-11e3a73a00144feabdc0>

18. Prime Minister David Cameron discussed the future of the European Union at Bloomberg (2013) 23 January. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/eu-speech-at-bloomberg>.

19. Queen's Speech 2015: EU referendum, tax freeze and right-to-buy. 27 May. *BBC News*. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-32894214>

20. Referendum on membership of the European Union (2015). Assessment of the Electoral Commission on the proposed referendum question. September 2015. URL: <https://patentblog.kluweriplaw.com/2016/11/14/brexit-judgment-r-miller-v-secretary-of-state-for-exiting-the-european-union-2016-ewhc-2768-admin/>
21. Rigby E. Pickard, J. (2014) EU referendum bill blocked in Lords. *Financial Times* 31 January. URL: <https://www.ft.com/content/fbad2f36-8a95-11e3-9c29-00144feab7de>
22. Rogers I. (2017). The inside story of how David Cameron drove Britain to Brexit. *Prospect*. 25 November. URL: <https://www.prospectmagazine.co.uk/politics/45391/the-inside-story-of-how-david-cameron-drove-britain-to-brexit?>
23. Tim, R. (2014). David Cameron: my seven targets for a new EU. *The Daily Telegraph*. 15 March. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/newstoppers/eureferendum/10700610/David-Cameron-my-seven-targets-for-a-new-EU.html>
24. The Conservative Party Manifesto (2015). URL: <https://www.theresavilliers.co.uk/sites/www.theresavilliers.co.uk/files/conservativemanifesto2015.pdf>.
25. The four key points from David Cameron's EU letter (2015) *BBC News*.. 10 November. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-34779250>.
26. True stories of the 1975 EEC Referendum, 1975 *OpenLearn*/. URL: <https://www.open.edu/openlearn/people-politics-law/politics-policy-people/politics/true-stories-the-1975-eec-referendum>.
27. Woodcock, A. (2016). Cameron warns EU immigration rules could threaten UK trade deal. *The Independent*. 28 June. URL: <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/immigration-fears-caused-brexit-vote-david-cameron-tells-brussels-a7108516.html>
28. Yes to an EU Referendum: Green MP calls for chance to build a better Europe, (2014) URL: <http://www.greenparty.org.uk/news/yes-to-an-eu-referendum-green-mp-calls-for-chance-to-build-a-better-europe.html>.

Vasyl Klymonchuk, Oksana Lypchuk. Brussels-London negotiations in the context of the party-political discourse on Brexit (2013 – June 2016)

The article examines the negotiations between the United Kingdom and the European Union on the eve of the referendum on Brexit on June 23, 2016, through the prism of the party-political discourse. The leader of the Conservatives and the Prime Minister of the United Kingdom, David Cameron, played a key role in these processes. The genesis and chronology of the unfolding of the socio-political discourse on the referendum are reconstructed: the NATO summit in May 2012, where the Prime Minister and some members of the Government almost for the first time discussed the idea of holding a referendum as a concession to the Eurosceptic wing of the Conservative Party; the unsuccessful initiatives of its deputies, who in June 2012 and November 2013 privately introduced bills in the House of Commons on revising the terms of the United Kingdom's membership in the EU and the country's withdrawal from it; the milestone speech by D. Cameron on January 23, 2013 at Bloomberg; the bill published by the Conservative Party on May 14, 2013, which determined the time of the referendum and the formulation of the question to be voted on; the «alternative» bill on the referendum of the Conservative Bob Neill, etc.

The attitude of the Conservative, Labor, Liberal Democratic parties, the UK Independence Party, the Green Party, and the Democratic Unionist Party towards the Brexit referendum and the results of their participation in the 2014 European Parliament elections are shown. Against this background, the course of negotiations between London and Brussels on the revision of the terms of the United Kingdom's membership in the European Union is traced, which concerned the problem of migration, the liberalization of the Single Market, the restoration of the sovereign rights of the United Kingdom, its exclusion from the political process to achieve the «closest possible union» between EU member states, etc. Based on the actions and statements of D. Cameron, the key thesis of the study is substantiated: if the negotiations between London and Brussels on revising the status and position of the United Kingdom in the EU had been successful and it had received real concessions, the results of the referendum on June 23, 2016, in which 51.9% of Britons voted for the country's withdrawal from the EU, could have been different.

Key words: Brexit, United Kingdom, David Cameron, June 23, 2016 referendum, Conservative Party.